Interview met de filmmaker

Sammy Shefa Idris over Vaders zijn ook zonen

Hoe ben je begonnen met films maken?

Voor mij begint filmmaken vaak bij iets wat ik zelf nog niet helemaal begrijp. Een emotie, een vraag, een gebeurtenis of iets wat ik in de wereld zie en waar ik nog geen plek voor heb. Ik zie een filmmaker daarom ook als een kunstenaar: je probeert iets wat vanbinnen zit naar buiten te brengen. Voor mij is film altijd een vorm van verwerking geweest. Niet per se omdat ik met een antwoord wil eindigen, maar omdat het maakproces me helpt om dichter bij een gevoel of een vraag te komen.

Tegelijkertijd wil ik dat wat heel persoonlijk begint uiteindelijk groter kan worden dan alleen mijzelf. Als ik mijn eigen zoektocht eerlijk genoeg kan delen, hoop ik dat iemand anders zichzelf erin herkent, geraakt wordt of ineens anders naar iets in zijn eigen leven kijkt. Dat hoeft niet altijd een grote maatschappelijke verandering te zijn. Soms is het al genoeg als iemand na een film een gesprek voert dat hij daarvoor niet durfde te voeren, of zich minder alleen voelt in iets wat hij meemaakt. Dat is voor mij de kracht van maken: iets heel persoonlijks delen en ontdekken dat het daardoor juist universeel kan worden.

Waarom heb je voor documentaire gekozen?

Documentaire vind ik interessant omdat je met de echte wereld werkt, maar binnen die werkelijkheid nog steeds alle vrijheid van film hebt. Je werkt met echte mensen, echte verhalen en echte situaties, maar dat betekent niet dat je ze alleen letterlijk hoeft te registreren. Film kan ook laten voelen wat niet direct zichtbaar is. Hoe iets eruitziet en hoe iets voelt is namelijk niet altijd hetzelfde. Juist met beeld, geluid, montage, ritme en associaties kun je een emotionele werkelijkheid zichtbaar maken.

Ik vind het ook belangrijk dat documentaire niet doet alsof er maar één absolute waarheid bestaat. Iedere film wordt gemaakt vanuit een perspectief: de keuzes van de maker bepalen wat we zien, wat we niet zien en hoe we iets ervaren. Je probeert zo zorgvuldig mogelijk met de waarheden van andere mensen om te gaan, maar je maakt uiteindelijk ook een film vanuit jouw blik. Die combinatie vind ik mooi: documentaire is echt en verantwoordelijk, maar kan tegelijkertijd poëtisch, vrij, subjectief en experimenteel zijn. Voor mij is het nog steeds cinema.

Heb je eerder werk gemaakt dat zo persoonlijk is?

Mijn allereerste film ontstond eigenlijk ook uit persoonlijke urgentie. Ik was zestien toen ik mijn beste vriend verloor en ik wist niet goed hoe ik daarmee om moest gaan. Ik ben toen gaan filmen. Het werd een soort combinatie van documentaire, videoclip en visueel album, met interviews, muziek en beelden die door elkaar heen liepen. Achteraf vind ik het bijzonder dat ik ongeveer zes jaar later opnieuw een film maakte vanuit verlies, maar dit keer over mijn vader.

Ik denk dat bijna al mijn documentaires op een bepaalde manier persoonlijk zijn, ook als ik zelf niet het onderwerp ben. King Ridwan, één van mijn eerdere films, ging bijvoorbeeld over iemand die durft te dromen en zich niet laat tegenhouden door hoe anderen naar hem kijken. Dat verhaal gaat over Ridwan, maar de vragen in die film interesseren mij ook persoonlijk. Ik denk dat ik altijd zoek naar een onderwerp waar ik zelf iets bij voel of iets in herken. Bij **Vaders zijn ook zonen** lag dat alleen veel dichter aan de oppervlakte, omdat de aanleiding rechtstreeks uit mijn eigen leven kwam.

Heeft het maken van deze documentaire jou als persoon veranderd?
Ja, zeker. Toen ik aan de film begon had ik een vrij duidelijke vraag: ik wilde mannen zoals mijn vader beter begrijpen. Mannen die misschien van hun kinderen hielden, maar niet altijd volledig aanwezig konden zijn. Ik wilde begrijpen wat het betekent om vader te zijn, maar ook om zoon te zijn. Op een gegeven moment besefte ik steeds sterker dat onze ouders niet alleen onze ouders zijn. Zij zijn ook kinderen geweest, zij hebben ook ouders gehad, zij dragen ook dingen mee en zij leven dit leven net als wij voor het eerst.

Daarmee praat ik fouten of afwezigheid niet goed. Dat vond ik juist belangrijk in de film: begrip hoeft boosheid of pijn niet weg te nemen. Maar door met veel verschillende mannen te praten, onder andere in Black Men Talk, zag ik hoeveel verhalen op elkaar lijken en hoeveel mannen eigenlijk wel over hun emoties willen praten zodra er een veilige ruimte voor ontstaat. Ik heb mijn vader door het maken van deze film opnieuw leren kennen via andere vaders, zonen, mijn familie, archief en herinneringen. Dat heeft me meer rust gegeven. Mijn liefde voor hem is daardoor niet makkelijker geworden, maar wel dieper en menselijker.

Wat was de grootste uitdaging tijdens het maken van deze documentaire?
Een van de grootste uitdagingen was dat we deze film heel intuïtief hebben gemaakt. Bij een film probeer je vaak vooraf zo goed mogelijk te weten wat je wilt draaien en waarom. Bij deze film konden we dat niet helemaal. We gingen veel meer terug naar hoe ik als kind al dingen maakte: voelen, proberen, kijken wat er ontstaat en daarna opnieuw beslissen. We behandelden het bijna als muziek. Een draaidag kon voelen als een jamsessie: we maakten iets, kwamen terug, keken wat er in het materiaal zat en gingen vanuit daar weer verder.

Veel betekenissen zijn daardoor pas echt in de montage ontstaan. We wilden ook niet alles uitleggen. Sommige beelden of geluiden mochten gewoon bestaan en ruimte laten voor de kijker. Tegelijkertijd was de film emotioneel zwaar. Ik moest steeds zoeken naar de grens tussen persoonlijk en privé: hoeveel moet ik delen om eerlijk te zijn en wat mag van mijzelf blijven? Ook moest ik heel open zijn naar mijn crew en proberen uit te leggen wat ik voelde, ook als ik daar zelf nog geen woorden voor had. Gelukkig werkte ik met een team dat niet alleen technisch aan de film werkte, maar er ook zelf veel gevoel en zorg in heeft gelegd.

Wat zou je achteraf gezien anders gedaan hebben?

Ik geloof eigenlijk dat de film op dat moment is geworden zoals hij moest worden. Natuurlijk zie ik nu dingen waarvan ik denk: als ik hem vandaag opnieuw zou maken, zou ik misschien andere keuzes maken. Maar dat hoort ook bij ouder worden als maker. Je kijkt altijd met nieuwe ogen terug naar oud werk.

Als ik één ding zou noemen, zou ik misschien nog meer tijd voor de montage hebben genomen. Ik had ook nog iets verder kunnen gaan in het muzikale en videoclipachtige karakter dat heel dicht bij mijn oorspronkelijke manier van maken ligt. Tegelijkertijd vind ik het juist mooi dat de film een document is van wie ik toen was en hoe ik toen met mijn verdriet en vragen omging. Ik heb nog veel materiaal, dus wie weet kijk ik daar later in mijn leven opnieuw naar en ontstaat er vanuit een andere versie van mij weer iets nieuws.

Wat hoop je dat jongeren van jouw film kunnen leren?

Filmisch hoop ik dat leerlingen zien dat een verhaal niet altijd in een rechte lijn hoeft te lopen en dat niet alles uitgelegd hoeft te worden. Beeld en geluid hoeven ook niet altijd letterlijk bij elkaar te passen. In de film zijn er bijvoorbeeld momenten waarop we binnen zijn, terwijl je vogels of bomen hoort, of waarin een beeld steeds terugkeert zonder dat meteen wordt verteld wat het betekent. Voor mij mag film ook op sfeer, associatie en intuïtie werken. Je hoeft als maker niet altijd bang te zijn dat een kijker iets niet direct begrijpt. Soms kan iets eerst gevoeld worden en pas later betekenis krijgen.

Inhoudelijk hoop ik vooral dat de film een gesprek opent over hoe we naar onze ouders kijken. Als kind lijken ouders vaak mensen die alles weten en alles kunnen. Later ontdek je dat het ook gewoon mensen zijn, met hun eigen geschiedenis, tekortkomingen en dingen die zij voor het eerst meemaken. Begrijpen waar gedrag vandaan komt betekent niet dat je alles hoeft te accepteren of goed te praten. Je mag boos zijn, teleurgesteld zijn en grenzen hebben. Maar ik denk dat begrip soms helpt om niet alleen je ouders, maar ook jezelf met iets meer zachtheid te bekijken.

Mijn vader is overleden voordat ik hem alle vragen kon stellen die ik uiteindelijk had. Daardoor zit er voor mij ook iets in de film over trots, tijd en het durven doorvragen. Soms denken we dat een gesprek later nog wel komt. Ik hoop niet dat leerlingen na de film denken dat ze ineens alles met hun ouders moeten oplossen, maar misschien wel dat ze iets nieuwsgieriger worden: wie is die persoon eigenlijk buiten zijn of haar rol als ouder? Wat heeft diegene zelf meegemaakt? En wat wil ik uit die geschiedenis meenemen of juist anders doen? Als de film dat soort gesprekken kan openen, dan betekent dat voor mij heel veel.